

Osona, i ha quedat com determinatiu dels tres municipis, «Sant Hipòlit, Sta. Cecília i Les Masies de Voltregà», situats a la dreta del Ter, entre 7 i 15 k. al Nord de Vic. Popularment el que se sol dir és «Sant Hipòlit i Santa Cecília» solament, si bé també està en ús afegir-hi *də* *bultrəgá*, observat a Vic per Casac., c. 1920, i ja igual, 1926 (Exc. 73) etc.

En les llistes de parròquies, del S. XII, p. Mn. Pladevall (nº 44, 46), i en part en les del S. XI, p.p. el Dr. Junyent i en les monografies del canonge Ripoll Vilamajor, s'anomenen només *Santa Cecília* i *Sto. Ypòlito* sense el NL, però és clar que ací només cerquem informació antiga.

MENC. ANT. Segons Abadal (*La Plana de Vic en els SS. VIII-IX* p. 26) ja apareix aquest nom en primers del S. X. 902: Saberosa ven una casa i hort «in comit. Ausona, in apendicio de castro *Veltregane*, on term. de villa q. vocant <U>rriolos» (*Dipl. Cat. Vic.* § 32, p. 30). 914: «in Ausona --- in comit. predicto --- castro *Veltregane*» (*Dipl. C. V.* § 61, p. 60); 917: «castrum *Veltregane*» (ibid. 78, § 83); 942: «in castrum *Veltraganense*, in villa *Moziones* (Sta. Cecília de V.) --- ipso molino afr. Or. in flumen *Sorelios*» (cfr. art. *Orís* = *Sorreigs*) (ib. 248, § 284); 957: (doc. orig.): Madrona ven una casa i hort «in terminio de *Vertrago* --- in villa q. vocant *Orioles*» (ib. 253, §300); 964: *Voltragano* (ib. 303, § 362).

Bastant des del S. XI: 1108: *Voltregan* (CCandi, *Mi. Hi. Ca.* II, 447); 1107: *Veltregan* (Monsalv. I, 263); 1135: «in comit. Ausona, et in term kastro *Veltragani*, et in parr. term. Ste. Cecilie de Muçons» (Albon, *Cart. du Temple*, tret d'un perg. de l'A.C.A., *R.Bg.* IV, nº 15); S. XI: «castris --- *Voltregan* ---» (CCandi, *St. Hilari Sacalm*, p. 144); 1247: «castrum de *Voltregano*» (CCandi, *Mi. Hi. Ca.* II, 459); 1332: «S. Cecília de *Vultragano*» i 1323: «ecclesia de *Voltragano*» (Sta. Cecília; mentre que St. Hipòlit va designat sempre sense el NL) (Junyent, *Misc. Griera* I, 382, 386); 1352: *Voltregà* (Monsalv. V, 5); 1359: «terme de *Voltregà*» (*CoDoACA* XII, 130).

Hinojosa despullà un «Cartulario de *Boltregà*, St. Bartomeu y Gurb» amb docs. de 1195 etc. a l'Arxiu de la Mensa episcopal de Vic (*Reg. Señ. Cat.*, 269, n. 3), com que el que interessava Hinojosa eren les qüestions de dret, no ens sigui estrany que entre les notes que publica, no en traguem de relatives a la forma arcaica d'aquest nom; 1121: «jurament de fidelitat prestat al Comte de Bna., per noble Berenguer, fill de Teresa, qui, per ell, tenia los castells de *Voltregà*, Gurb, Orís, *Sulterra*, Oló --- al finir lo S. XIII o com. del XIV, lo castell de *Voltregà* i los llocs de St. Hipòlit, Sau i Tavertet eren de Sibília de Saga».¹ (CCandi, *Mi. Hi. Cat.* II, 454).

HOMÒNIMS o parònims catalans orientadors

I. A l'Añoia antic: 986: privilegi de Lotari per a St.

Cugat, i el «castrum *Cleriana*»: «in ipso *Veltragar* --- et *Albarels* ---» (*Cart.* de Sant Cugat I, 148); i 1039: text igual: «--- ipso *Veltragan*», citat junt amb Igualada i Clariana (*Cart.* St. C. II, 136).

II. A la Conca de Barberà: 1067, el comte Berenguer de Bna. tot donant-hi diversos llocs «retineo ipsa coma qui est ante castrum de Barberà, et de *Veltregar* usque ad aqua de Pinatel» (*Li.Fe.Ma.* I, 263.14); 1076, els Comtes bessons donen un lloc prop del castell d'Anguera, afr. Mer.: «serra de Petrafitia sive ad ipso *Veltregar* grossum --- et prope ipso *Veltregar* minore de *Angera*» (ibid. I, 275, publ. també en el *Llibre Blanc* de Santes Creus § 16, p. 22.17).

III. Prop de Banyuls de la Marenda, lloc antic. 1403: «loco vocato *Pug del Voltregar*» del qual prenen nom persones d'aquell poble; 1364: «March *Botregar*, consul de Banyuls»; 1403: «Johannes *Botregar*i de Apibus» ('les Abelles') (Ponsich, *Top.* 28).

En aquests tres noms hi ha el sufix -ARE de col·lectiu, mentre que en el nostre, d'Osona presenta un radical igual, o ben semblant, però amb terminació diferent, -ÁN' (en formes de baix llatí (-ane, -ano, -ant) i amb la -N conservada en totes les mencions antigues fins al S. XIV, i després emmudida normalment, segons la nostra fonètica.

Un balanç detallat fet amb les nombroses mencions antigues, mostra que hi ha *Vel-* en quasi totes les del S. X (en nombre de 6) i només un cas de *Vol-* (964), mentre que després predomina *Vol-* des del S. XIII (si bé encara *Vel-* el 1107 i 1135). També hi ha *Vel-* en les mencions dels homònims I i II (en el III *Vo-*, conforme amb la data moderna).

Com que -el- > -ol- és la direcció normal del canvi fonètic, abans de l'accent (FILICARES > *Falgars* > *Fo(l)gars*, VELLERONE > *boldró*) resulta clar que l'ètimon havia de començar per *Ve-*.

En la síl·laba medial veiem -tra-, amb -a-, en la major part de les mencions del S. XI (en nombre de 6, des de 914), i -tre-. només en dues, mentre que aquesta es generalitza des del S. XII.

Arribem, doncs, a la conclusió que l'ètimon havia de tenir una forma VELTRAG- aproximadament. Ara bé, aquí es veu un mot ben conegut, VERTRAGOS 'gos corredor, llebrer' sense més canvi que la dissimilació r-r > l-r, que veiem complerta també en les formes que ha revestit el mot d'aquesta espècie, en la majoria de les llengües romàniques medievals: it. *veltro*, oc. ant. *vèltre*, fr. ant. *veautre* (el *galgo* dels castells). Manlleu del celtic ja molt documentat des dels clàssics llatins i grecs. Marcial, Arrianos, tractats cènètics, lleis bàrbares etc.: Holder (III, 47-9).

Comprenem, doncs, que en els parònims *Veltragar* degué designar paratges de cria dels utilíssims gos-